

5. Parkhomets, M.K. and Hudak, V.V. (2014), *Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm zabezpechennia dokhidnosti silskohospodarskykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, praktyka* [Organizational-economic mechanism of the profitability providing of agricultural enterprises: the theory, methodology, practice], monograph, TNEU, Ternopil, Ukraine, 256 p.
6. Putsenteilo, P.R. (2011), *Konkurentospromozhnist miasnoho skotarstva Ukrainy: teoriia i praktyka* [The competitiveness of beef cattle Ukraine: theory and practice], monograph, VPTs «Ekonomichna dumka» TNEU, Ternopil, Ukraine, 420 p.
7. State Statistics Service of Ukraine (2015), *Silske hospodarstvo Ternopilskoi oblasti za 2014 rik: Statystychnyi zbirnyk* [Agriculture of the Ternopil area for 2014: Statistical Yearbook], Ternopil, Ukraine, 280 p.
8. State Statistics Service of Ukraine (2015), *Statystychnyi biuleten. Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktii silskoho hospodarstva v pidpriemstvakh Ternopilskoi oblasti za 2010-2015 rr.* [Statistical Bulletin. Basic economic indicators of agricultural goods production in enterprises of Ternopil area for 2010-2015.], available at: <http://www.te.ukrstat.gov.ua/statinfo.html> (access date April 15, 2016).
9. Ulianchenko, O.V., Yevchuk, L.A. and Hutorova, I.V. (2011), *Konkurentospromozhnist silskohospodarskykh pidpriemstv ta stratehichni aspekty yii formuvannia* [The competitiveness of agricultural enterprises and strategic aspects of its formation], monograph, Virovets A.P. «Apostrof», Kharkiv, Ukraine, 340 p.
10. Yatsiv, I.B. (2013), *Konkurentospromozhnist silskohospodarskykh pidpriemstv* [The competitiveness of agricultural enterprises], monograph, Ukrainskyi bestseller, Lviv, Ukraine, 427 p.

УДК 338.242

Мащенко М.А.,
к.е.н., доцент кафедри політичної економії
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ РЕГІОНУ НА ОСНОВІ SWOT-АНАЛІЗУ

Mashchenko M.A.,
can.d.sc.(econ.), assistant professor of the department
of political economy
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY OF REGION BASED ON SWOT-ANALYSIS

Постановка проблеми. Значення економічної безпеки полягає у створенні матеріальної бази для розвитку регіону. Діяльність держави спрямована на захист економічних інтересів різних рівнів соціально-економічної системи регіону. Здійснення пріоритетних завдань забезпечення економічної безпеки регіону нерозривно пов'язане з необхідністю вдосконалення механізму управління процесом забезпечення економічної безпеки регіону. Механізм економічної безпеки представляє собою систему організаційних заходів, економічних і правових реформ з метою запобігання економічних ризиків. Управління економічною безпекою це планування, мотивація, організація, координація діяльності в галузі економічної безпеки, а також контроль і облік її реалізації.

Таким чином, процес управління з метою забезпечення економічної безпеки регіону лежить в двох вимірах: економічна політика, спрямована на реалізацію національних інтересів України та регіональної економічної політики, яка спрямована на забезпечення економічної безпеки регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема економічної безпеки має місце в наукових розробках вчених-економістів Архипова А. [1], Белова А. [2] та ін. Вчені досліджують економічну безпеку на особистісному, громадському та державному рівнях. Необхідним є дослідження економічної безпеки на регіональному рівні з використанням swot-аналізу.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та виявлення сильних і слабких сторін економічної безпеки регіону на основі swot-аналізу для забезпечення її управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під національною безпекою розуміють ступінь захищеності інтересів людини та суспільства від внутрішніх та зовнішніх погроз [3]. Національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства й держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Для успішного соціально-

економічного розвитку області, підвищення якості і конкурентоспроможності її продукції, покращення інвестиційного клімату треба вміти передбачати труднощі, з якими вона може зіткнутися у майбутньому, і нові можливості, які можуть відкритися для неї [4; 5; 6].

Отже, постає питання визначати тактичні та стратегічні цілі розвитку на основі існуючих проблем та шляхів їх вирішення, пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, використовувати інновації та створювати нове інституційне середовище, а отже, – здійснювати стратегічне управління Харківською областю. Одним з основних інструментів стратегічного управління, що оцінюють в комплексі внутрішні і зовнішні чинники, які впливають на розвиток регіону, є SWOT-аналіз. Складовими SWOT-аналізу є:

1. Внутрішні (ендогенні) фактори розвитку: сильні сторони – внутрішні можливості (навички, потенціал) чи ресурс регіону, що можуть зумовити формування конкурентної переваги; слабкі сторони – види діяльності, ресурси, обставини, які використовуються неефективно або не за призначенням;

2. Зовнішні (екзогенні) фактори розвитку: можливості – шанси, що їх можна використати для досягнення стратегічних цілей (результатів) сталого розвитку міста; загрози – будь-які процеси або явища, що перешкоджають руху в напрямі досягнення стратегічного бачення, місії та цілей розвитку міста.

Результати SWOT-аналізу, проведеного для Харківської області, наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Результати SWOT-аналізу Харківської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Лідер за рівнем якості життя серед регіонів України 2. Висока якість людського капіталу 3. Міграційна привабливість 4. Стрімкий розвиток сервісного сектору економіки 5. Найбільший науково-освітній комплекс серед регіонів України 6. Розвинений комплекс складних медичних послуг 7. Друге місце після Києва за розвитком галузі ІТ 8. Сприятливі природні умови для розвитку сільського господарства. 9. Сприятлива екологічна ситуація 10. Розвідані поклади природного газу та бурого вугілля 11. Високий потенціал розвитку відновлюваної та альтернативної енергетики 12. Розвинена переробна промисловість 13. Високий рівень урбанізації 14. Розвинена транспортна інфраструктура 15. Налагодження ефективної системи надання соціальних послуг 16. Найявність найбільшого у Східній Європі оптово-роздрібного торговельного центру 17. Ёмний ринок праці 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Моноцентрична просторова організація міста та області 2. Розрив між обласним центром і іншими адміністративно-територіальними одиницями у розвитку власної дохідної бази бюджетів 3. Високе соціальне навантаження на бюджети всіх рівнів 4. Недостатній рівень самоорганізації населення для вирішення питань утримання та розвитку територій 5. Вищий за середньо український рівень захворюваності населення. 6. Високий рівень розораності земель, незбалансованість природокористування 7. Низька забезпеченість сільських територій питною водою 8. Енергоресурсовитратність ЖКГ та промисловості 9. Високий рівень зносу основних фондів 10. Висока питома вага соціальних виплат в структурі доходів населення
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Метрополізація регіону 2. Перетворення вищої освіти і науки на повноцінний сектор економіки регіону 3. Освоєння функції «Центру знань» 4. Перетворення сільського господарства та агропереробки на драйвер соціально-економічного розвитку районів 5. Забезпечення енергобезпеки, енергонезалежності 6. Повне використання потенціалу електрогенерації енергетичної системи регіону за рахунок нарощування маневрових потужностей на місцевому паливі 7. Нарощування інвестиційної функції бюджетів 8. Географічна диверсифікація експорту продукції з високою доданою вартістю та входження у нові технологічні ланцюги 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стрімкий приток мігрантів із зони проведення АТО, що створюють додаткове навантаження на бюджет, інфраструктуру, ринок праці та житла та потребують масштабних програм реінтеграції 2. Втрата конкурентоспроможності секторів виробництва регіону через нездатність модернізувати виробництво, вчасно перейти на стандарти ЄС. 3. Наростання бідності серед верств населення з низьким рівнем кваліфікації 4. Відтік кращих кадрів ієрархічно з села до Харкова 5. Наростання ризику техногенних аварій через зношеність фондів систем життєзабезпечення регіону

Джерело: авторська розробка

Виходячи з інформації в таблиці 1, можна зробити відповідні висновки, зокрема щодо порівняльних переваг, як це визначено в аналізі переваг і особливостей.

Сильними сторонами конкурентоспроможності Харківської області є:

1. Лідерство в рівні життя між регіонами України. Воно включає в себе дуже високий рівень соціального розвитку та якості людського капіталу в параметрах освіти населення, створену ефективну систему соціальних послуг. Як наслідок – область є привабливою для залучення людей працездатного віку, а також молоді з сусідніх регіонів України.

2. За динамічним зростанням в секторі послуг Харківська область (ІТ-аутсорсинг і розвиток роздрібною торгівлі, освітніх послуг) є ще одним прикладом як сервіс-орієнтованої економіки регіону. Це підтверджується сильними позиціями підприємств Харкова на внутрішньому і міжнародному ринках. З метою збереження і поліпшення стану регіону повинні скористатися можливостями для міжнародного співробітництва та міжнародного досвіду, створення нового промислового партнерства, альянсів, забезпечуючи більш легкий і дешевий доступ до зовнішніх ресурсів. Харківська область може відновити свої позиції як центр промисловості та прикладних наук у ролі центру для проектування і розробки нових промислових продуктів, особливо в секторі інформаційних технологій і традиційних галузей. Вища освіта, медичний туризм, будівництво і проектування можуть стати затребуваною експортною продукцією.

3. На основі людських, виробничих, транспортних ресурсів і їх здатності створювати навколо регіонального центру процеси метрополізації регіону, зміцнюючи область як одного з опорних центрів в загальноєвропейській системі поліцентричності міських районів в Європі. Це забезпечить нову якість життя і роботи в суспільстві, диверсифікацію та розвиток економіки і підвищення привабливості інвестицій шляхом створення більш різноманітного ринку праці, більш емний споживчий ринок, концентрація розробки пріоритетних проектів для базової інфраструктури.

4. Енергетичний потенціал у вигляді 40% вітчизняного виробництва природного газу з довгострокового потенціалу для істотного збільшення надлишкових потужностей від вугільної бази, значна сировинна база для розвитку відновлюваної та альтернативної енергетики, особливо в біомасі, раціональне використання енергетичної безпеки і здатність підвищити енергетичну незалежність України і звільнити необхідні кошти для модернізації регіону і національних викликів.

5. Потреба в нових механізмах і сучасного підходу до організації постійної, різнобічної і різноманітної взаємодії влади з широким колом зовнішніх організацій, щоб вирішити проблеми, пов'язані з регіональним розвитком, з одного боку, розвитку і зростання в районах області - з іншого боку. Пріоритети регіональної економічної політики з метою підвищення ефективності управління розвитком слід спрямовувати на задоволеність жителів і інвесторів, підвищення рангу регіону в міжнародному процесі оцінки, прозорості та ефективності наглядових функцій органами виконавчої влади.

6. Збільшення ризику втрати конкурентоспроможності виробничих секторів і зміцнення соціальної навантаженості місцевих бюджетів вимагають значних ресурсів. Одним з ключових чинників, що визначають масштаб цих інвестицій та їх вплив є здатність регіону сприяти розвитку комерційних і некомерційних організацій, органів місцевого самоврядування, міжнародних фінансових інститутів, в діаспорі і тому подібне. Важлива як фінансова участь з їхнього боку, а також нефінансові внески до витрачання пріоритетів місцевих бюджетів, а також підтримки і модернізації заздалегідь встановленої інфраструктури. Тому термінові виклики в залученні недержавних суб'єктів є: перехід від виконавчої відповідальності за «виробництва» суспільних благ до відповідальності за організацію їх "безпеки"; перехід від моно-орієнтованої моделі до поліцентричного розвитку регіону; підвищення прозорості та підзвітності державних органів; підвищення стабільності та передбачуваності регіональної політики шляхом введення якірних проектів і впровадження електронного уряду на всіх рівнях державного управління.

7. Необхідність формування якісно нової системи бюджетного управління і місцевих фінансів, на основі проходження бюджету на розвиток управління проектами, на основі конкретних результатів на певній території і передачі соціально-економічного розвитку регіону на основі формування проекту.

8. Впровадження сталого розвитку продуктивних сил з управління навколишнім середовищем до використання різних механізмів і стимулів і енергетичних тарифів інструментів економії фінансових коштів, особливо в житловому секторі, заходи щодо забезпечення ефективності ресурсів і використання енергії в житловому секторі та промисловості [7].

Виявлені ризики в результаті аналізу вразливостей і загроз:

1. Стратегічний розрив, з одного боку, між реальними межами міста Харкова і Харківської агломерації і, з іншого боку, існуюча структура територіального планування міських районів в регіоні, а також збиток інвестиційної складової місцевих бюджетів підвищують ризик подальшої поляризації зони навколо обласного центру, а також посилити процеси деградації в периферійних частинах регіону в довгостроковій перспективі.

2. У контексті погіршення основних комунальних активів збільшується ризик виникнення виробничих ризиків, пов'язаних з перебоями в подачі електроенергії; критична залежність регіону від імпорту енергоносіїв (імпортованих) призводить до дисбалансу в системі влади.

3. Модель безпеки центру-периферії просторового розвитку регіону за відсутності цілеспрямованих інвестицій у віддалених районах. Далі депопуляція віддалених районів обласного центру.

4. Зниження запасів питної води через погіршення якості поверхневих вод, що може призвести до подальшого погіршення рівня життя в сільській місцевості і загальну привабливість такого життя, що посилює тенденції міграції і депопуляції в сільській місцевості.

5. Наростання ризику техногенних аварій через зношеність фондів систем життєзабезпечення регіону посилюють енергоресурсовитратність ЖКГ та промисловості, знижують інвестиційну привабливість області в короткотерміновій перспективі, в у середньо- і довгостроковій перспективі обмежують область в становленні усіх секторів економіки [8].

Таким чином, подальші кроки по інтеграції конкурентних переваг сучасних викликів і загроз в Харківській області в умовах розвитку інтеграційних процесів визначають вибір пріоритетів для подальшої постановки цілей: розширення та висока спеціалізація збереження унікальних характеристик; придбання нових властивостей метрополітенського регіону і лідерських функцій в забезпеченні конкурентоспроможності та економічної згуртованості в європейській інтеграції вектора України; досягнення сталого розвитку агломерації; модернізація і підвищення доступності основних підсистем інфраструктури і товарів життя; енергетична безпека, енергетична незалежність України.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, необхідним для управління економічною безпекою регіону є проведення swot-аналізу, що дозволяє визначати можливості та погрози для економіки регіону. Розробка та впровадження сценаріїв досягнення економічної безпеки регіонів може мати місце в подальших дослідженнях.

Література

1. Архипов А. Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения / А. Архипов, А. Городецкий, Б. Михайлов // Вопросы экономики. – 2007. – № 12. – С. 36–44.
2. Белов А. Национальная безопасность – безопасность личности, общества, государства / А.Белов // Служба безопасности. – 2009. – № 9. – С. 6-7.
3. Большой энциклопедический словарь / под ред. Азрилияна А.Н. ; 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Ин-т нов. эк-ки, 1997. – 867 с.
4. Ермишин П.Г. Основы экономической теории / П.Г. Ермишин. – М. : 2005. – 126 с.
5. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. Т. 1; пер. с англ. – М. : Издательская группа «Прогресс», 1993. – 414 с.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2002. – 712 с.
7. Стратегія сталого розвитку Харківської області до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kharkivoda.gov.ua/documents/2922/104.pdf>
8. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

References

1. Arkhipov, A., Gorodetskiy, A. and Mikhaylov, B. (2007), "Economic safety: otsenki, problems, methods provision", *Voprosy ekonomiki*, no. 12, pp. 36-44.
2. Belov, A. (2009), "National security - the security of the individual, society and the state", *Sluzhba bezopasnosti*, no. 9, pp. 6-7.
3. Azriliyan, A.N. (1997), *Bolshoy entsiklopedicheskiy slovar* [Great encyclopedic dictionary], 2nd edition, corrections and additions, Inst. nov. yek-ri, Moscow, Russia, 867 p.
4. Ermishin, P.G. (2005), *Osnovy ekonomicheskoy teorii* [Fundamentals of economic theory], Moscow, Russia, 126 p.
5. Marshall, A. (1993), *Printsipy ekonomicheskoy nauki* [Principles of economic science], Translated from English, Vol. 1, Izdatelskaya gruppa "Progress", Moscow, Russia, 414 p.
6. Rubinshteyn, S.L. (2002), *Osnovy obschey psikhologii* [Fundamentals of general psychology], Piter, St.-Peterburg, Russia, 712 p.
7. "Sustainable Development Strategy Kharkiv region by 2020", available at: <http://kharkivoda.gov.ua/documents/2922/104.pdf> (access date March 10, 2016)
8. State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://ukrstat.gov.ua/> (access date March 10, 2016)

Рецензент : д.е.н. професор кафедри
політичної економії ХНЕУ ім. С. Кузнеця О.Є.Попов